

INTERVJU

Nedeljka Pirjevec

Avtor fotografije: MIHA FRAS

Ljubezen in smrt sta zmeraj v paru

Ljubezen in smrt sta zmeraj v paru

Z romanom *Zaznamovana* je **Nedeljka Pirjevec** dodobra presenetila literarno javnost in povsem zmedla strokovno žirijo letošnjega kresnika. Celo tako močno, da ji na koncu vseeno ni pripela odličja za najboljši roman leta. Da bi bil volk sit in koza cela, so pragmatiki povsem ponižno ponujali recept za gladek "razplet", namreč, da bi kresnika podelili Nedeljki Pirjevec za roman *Veliki voz*. Kakorkoli že, okusi so, hvala bogu, nadvse raznoliki. Drži pa tudi, da ga ne poznam, ki *Zaznamovane* ne bi použil na dušek. Danes, ko bojda ljudje berejo romane le še med vožnjo po železnici, pa to ni kar tako. Ali drugače: *Zaznamovana* je eden biserov sodobne slovenske književnosti.

Literatura: *Bi se strinjali z misljo, da pomeni pisanje konec intimnosti, ki jo imamo sami s seboj? Da je dejanje, ko ponudimo bralcu svojo lastno "pisavo", dejanje poguma, dejanje razgalitve?*

Pirjevčeva: Vsekakor s tem nastane sprememba. Ne vem, ali je to pogumno dejanje. Sama sem začela pisati kmalu po Pirjevčevi smrti, izključno zase. Potem sem to pisanje odložila, dejala sem si, da ni nič vredno, in šele čez leta sem ga ponovno pogledala. Takrat sem ugotovila, da so nekatere stvari dobre, slabe sem zmetala proč. Na ta osnutek spominjanja nekaterih najbolj mučnih trenutkov ob umiranju mojega moža sem navezala pripoved o svoji življenjski poti, in ko je bilo napisanih okrog štirideset strani, sem jih dala prebrati moji mladi prijateljici Manici Dekleva, pa še eni od mojih sestrá in slednjíc Spomenki Hribar. Tine Hribar je prišel k meni in dejal, da mu je zelo všeč in bi želel to objaviti v *Znamenjih*. Rekla sem, da ni govora, da sploh ne vem, če bom vse skupaj lahko napisala tako, da bo dovolj dobro za objavo. In res, potem skoraj leto dni nisem ničesar spravila skupaj. Ko pa sem končno nadaljevala in je bilo treba začeti pisati za javnost, sem videla, da je to nekaj povsem drugega. Velikanska razlika je, ko pričneš pisati za druge. Čeprav ... Najbrž človek vedno piše za nekoga, tudi če piše dnevnik.

Literatura: *Ali pišete dnevnik?*

Pirjevčeva: Ne. Pisala sem ga, ko sem bila mlajša. Vendar sem prepričana, da je tudi pri pisanju dnevnika zadaj vedno tisti občutek, namen, da ga bo nekdo nekoč prebral. Spomnim se, da je Pirjevec v dnevniku, ki so ga kasneje objavili v *Novi reviji*, zapisal: "Ko bodo po moji smrti to objavili ..." Torej je vendarle nekaj na tem. Že v samem bistvu pisanja se najbrž skriva nagovor drugega, saj drugače ne bi pisali, bi le premišljevali.

Literatura: *Kljub temu da je *Zaznamovana* vaš prvenec, vas kritika ni obravnavala kot povsem sveže ime literarnega polja. Čeprav je mogoče iz vašega romana izluščiti odgovor, pa vendarle, kaj je bilo tisto najpomembnejše, da ste se odločili prek literature spregovoriti o svojem življenju, vašem iskanju "svetega grala"? Z njim pa seveda tudi o življenju in najglobljih plasteh človeka, ki v slovenskem kulturnem prostoru 20. stoletja nesporno predstavlja spoštljivi kuriozum, avtoriteto?*

Pirjevčeva: Kot sem že dejala, na začetku ni bilo tega namena. Mene je to tako zelo tiščalo, tako boleče je bilo, da sem preprosto morala dati ven iz sebe. Najprej sem želela opisati samo grozo, trpljenje Pirjevčevega umiranja. Ni se mi niti zdelo potrebno, da bi to pripovedovala javnosti, zlasti ne širši, temveč, da bi ostalo zapisano. Da bi ostalo zapisano moje videnje tega trpljenja, čeprav je že na stotine ljudi opisovalo umiranje in tisto, kar prinaša s seboj. Verjetno gre za potrebo, da bi dodala tudi svoje občutenje.

Literatura: *Da bi torej dodali svojo malo zgodbo kot del neke velike, obvezujoče?*

Pirjevčeva: Gotovo. In meni se je zdela pretresljiva. In mislim, da tudi je pretresljiva. To je bil moj osnovni namen. Potem pa so prišli spomini, kar grmadili so se, vedno več jih je bilo. Najbolj čudno je bilo, da se je pričelo kar samo pisati. Imela sem neke ideje v glavi, hotela z njimi nekaj povedati, pisanje pa je šlo kar po svoje. Gre po svoje in velikokrat gre prav. Mogoče ne nastane ravno tisto, kar si mislil napisati, vendar preprosto kar gre. To je zame čisto nova izkušnja, nekaj nenavadnega. Čudovit občutek.

Literatura: *Bi potem lahko dejali, da je Zaznamovana vaša izpoved, da ste jo napisali, da bi razčiščevali svojo lastno zgodbo, da bi se prek literature pogovarjali sami s seboj?*

Pirjevčeva: Vsekakor. Vendar ne smete jemati tega romana kot čisto avtobiografijo oziroma biografijo. Osebe so avtentične, pristne, situacije pa ne. Ne gre za stoprocentni spomin.

Literatura: *Glavna junakinja (glavna junaka) vašega romana ne spada med ljudi, ki se bojijo stopiti na mesto, ki je za znanim, za empiričnim. Ne blokira svojih emocij. Je ta pogled v prostor za zrcalom grozljiv, boleč? Ga čutite kot konstitucijo vaše življenjske energije? Gre za vaš življenjski princip?*

Pirjevčeva: Verjetno. Naučila sem se misliti na tak način. Zelo verjetno tudi zaradi mojega moža. Že večkrat so me vprašali, ali je vplivalo name, da je bil Pirjavec takšna velika osebnost. Seveda je, vendar ne zato, ker je on pisal, jaz pa ne. Tudi moj prvi mož je bil pisatelj, pa name ni imel tega vpliva. S Pirjavecem sem se najbrž naučila nekega pogleda na svet, neke nenehne analize. Verjetno ste z vprašanjem merili na občutje transcendence. Imel je zelo močan občutek za te stvari, veliko sva govorila o smrti. Vedno je bil tu premislek, končnost.

Literatura: *Junaka ves čas hodita po ostrini britve, ves čas sta ranjena, ves čas se celita.*

Pirjevčeva: Tudi začetek najine poti je zaznamovan s tem. Gre za zadnji del življenja. Bila sva sorazmerno stara, ko sva prišla skupaj. Od vsega začetka naju je spremljal občutek, da je to tisto končno in da tu ni več kaj iskati. Ves čas sem to vedela.

Literatura: *Je ta izkušnja grozljiva?*

Pirjevčeva: Ja, zelo. Težko se je pomiriti z njo.

Literatura: *V romanu pripovedovalka zapiše, da ima moške za nesrečnejša bitja od*

sebe in da zato sočustvuje z njimi. Se vam zdi, da je ženska kot nekakšno zavetje, naročje za moško nemirnost, notranjo nebolgljenost?

Pirjevčeva: Verjetno je. Imela sem celo zapisano, da se mi smilijo, a se mi je zdelo le preveč solzavo in smešno. Vendar v resnici mislim, da je ženska srečnejša kot moški. Ona je tista, ki rodi. Takšna je kot zemlja. Moški pa išče, teka, bega s cveta na cvet, kot smo včasih dejali. Ves čas sledi nekim projektom, je pod njihovim pritiskom. Ženska pa se lahko ustavi. Zadovoljna se usede in reče: Tukaj bo raslo. In raste. Vedno me je spremljal ta občutek.

Literatura: *Manca Košir je v Razgledih zapisala, da je Zaznamovana ženska literatura. Takoj pripominja, da je to kompliment. Žensko dojetanje, pravi Koširjeva, prinaša svetu celostnost, razdeljenim, omejenim, ločenim in razkosanim vrača enost. Bi podpisali to misel?*

Pirjevčeva: Seveda.

Literatura: *Potem mislite, da obstaja tipično ženski način, princip dojetanja sveta? Ali pa se mogoče ta lahko konstituira šele v dvojini z moškim? In seveda nasprotno.*

Pirjevčeva: Mislim, da obstaja ženski princip. Spola sta različna, to sploh ni vprašanje. Vendar tu ne gre za nikakršno kvalitativno razliko. Sta pač drugačna in se najbrž tudi različno izražata. Lestvica od najboljšega k najslabšemu pa je seveda pri obeh enaka.

Literatura: *Bi potem lahko govorili o moški in o ženski "pisavi"?*

Pirjevčeva: Lahko. Vendar to ne pomeni, da gre za različne kriterije ali kvaliteto.

Literatura: *Bi se skušali dotakniti te razlike? Kje jo vidite?*

Pirjevčeva: Zatem ko sem že začela pisati, sem ugotovila, da sem na neki način zelo podobna Carson McCullersovi. Mislim, da ženska piše bolj podrobno, bolj minuciozno. Moški delajo bolj na "veliko", z zamahom ene široke poteze: Vzemite na primer Jančarja ali pa tudi Kovačiča, s katerim sva si mogoče malo podobna. Vsekakor je tu razlika.

Literatura: *Ste kdaj prebrali roman, ki ga je napisal moški, in se vam je zdelo, da razume ženske, kot jih tudi sami razumete oziroma kot se sami doživljate?*

Pirjevčeva: Šeligova Agata Schwarzkobler. Name ima Šeligo zelo velik vpliv in mu moj roman marsikaj "dolguje". Zelo blizu mi je Proust, ki ga na primer, to pravim tako mimogrede, Pirjevec ni maral prav posebno.

Literatura: *Poleg prepletanja leksike krščanske liturgije in podobe belega konja s podobo Moškega se v romanu pojavlja zelo zanimiv simbol črne kače, ki prestraši deklico na začetku pripovedi in ji prvič razbije podobo okroglega rožnatega sveta. Je ta kača boleča moč spoznanja? Gre za kačo, ki z jabolkom zapelje Evo, ki je potem izgnana iz raja?*

Pirjevčeva: Princ in beli konji so stvar mladosti. V romanu stvar partizanskih časov, ko so se poročali zelo mladi ljudje. Ko nekoč prideš do določene dobe, postaneta tadv simboloma mogoče malo smešna in tudi "zaščitništvo", ki ga izražata, ni več tako bistveno. Čeprav ne vem ... Očeta najbrž vedno potrebujemo, kakor moški

mater. Kačo pa vidim kot mejo, ki je neprehodna, ki se je bojimo, ker nas je strah. Je greh, hudobija, nevarnost. Sicer pa pri pisanju nisem mislila na simbole: beli konj je bil res tam, iz mesa in krvi, in v "pnevmatiko očetovega kolesa", plavajočo v reki, ki se je potem spremenila v kačo, sem se kot otrok zares usedla. Nekaj simboličnega je le v črnem konju, pravzaprav bolj v topotu njegovih kopit, ki se neusmiljeno približujejo – samo da tega najbrž nisem znala dovolj prepričljivo popisati.

Literatura: *Eros in thanatos, ki prežemata ves roman, sta dobesedno tisto glavno, kar osmišlja glavna akterja oziroma glavno junakinjo. Na eni strani se pojavljata kot diskretni šarm, po drugi kot boleče vpije v svet. Menite, da je ljubezen, eros, ekstatični ljubezenski ritual srečanje s smrtjo? Smrt sama?*

Pirjevčeva: Ljubezen je smrtna. Ne le to. Tisti, ki jo doživlja, natanko ve, da je to smrt. Thanatos je vedno zraven. Ljubezen in smrt sta samo v paru.

Literatura: *Se pravi je "prava" smrt, smrt na "koncu", ta mala ali pa velika smrt, odvisno, kako jo poimenujemo, manj "pomembna" od številnih majhnih smrti, ki jih doživljamo v življenju? Ali pa so te tu zato, da spoznamo to "končno", zadnjo?*

Pirjevčeva: Pomembnejša se mi zdi smrt, ki se je zavemo. To je človeško, da se zavemo, da bomo umrli. Takrat, ko to prvič spoznamo, ko smo še otroci, ko odraščamo, se temu spoznanju priključijo tudi zavest o končnosti. Tudi smrt in končnost sta v paru. Pomembnejše se mi zdi samo zavedanje, da vemo za smrt, kot pa to, da zares umremo. Akt umiranja, smrti je boleč, strašen, vendar je bolj boleča zavest sama. Tisti, ki umira, na neki način naredi to bolj blago kot tisti, ki to umiranje spremlja, gleda. Ki ob njej trpi.

Literatura: *Kako bi potem primerjali to končno smrt z erosom in thanatosom, ki tečeta vzporedno? Za kakšen odnos gre?*

Pirjevčeva: Vse to zavedanje, o katerem sem skušala prej povedati kaj pametnega, skupaj z vašim zagonetnim vprašanjem o majhnih smrtih, so le metafore. Resnična smrt je tako strašna, da o tem ne morem govoriti, prevelika rana bi se odprla. Zato zmeraj podzavestno – tudi sebi – prikrijem ta poslednji teden in se izmaknem s "filozofiranjem". Lahko povem le to, da je Pirjavec malo pred koncem rekel, da tega ni vedel, da ni vedel ..., ne da bi dokončal stavek. Prej pa je večkrat govoril o tem, da je po njegovem duševno trpljenje hujše od telesnega.

Literatura: *Bi žensko v vašem romanu lahko razumeli tudi kot nekakšno žrtev strašljive ekspanzije moške energije, ki prežema Zaznamovano?*

Pirjevčeva: Ne. Mislim, da je ženska popolnoma zadovoljna in srečna, če doživi, da se lahko komu tako močno in povsem preda. Upam, da je tako tudi z moškimi, vem pa tega ne.

Literatura: *Srečanje s profesorjem Pirjavecem je usodno zaznamovalo vaše življenje. To potrjuje tudi naslov romana. Tega ne skrivate, temveč priznavate. V romanu se junakinja v nekem trenutku zave, da je Andrejca pravzaprav poznala že vse življenje, že od takrat "ko je ob reki sedela očetu v naročju in mu česala razredčene lase na oči." Verjamete, da je v življenju vsakogar množica znakov, ki nam kažejo pot, le da jih vsi*

ne znamo razpoznati? Verjamete v usodo, v tisto prastaro epsko usodo grških junakov?

Pirjevčeva: Absolutno. Jaz celo vem, da sem v določenem življenjskem obdobju nastavljala neke antene, da sem ves čas vedela, da se mi bo nekaj velikega še zgodilo. Čeprav potem, ko se mi je, tega nisem takoj spoznala. Po kakšnem letu, ko sva že živela skupaj, mi je prišla v roke fotografija iz njegovih mlajših let. V hipu mi je postala tako neznansko draga, videla sem ga, kot bi sedel zraven mene pred mnogimi leti, ko se sploh še nisva poznala. Takrat sem vedela, da je moja ljubezen do njega res velika. To se mi prej nikoli ni zgodilo. Vsa njegova mladost od rojstva naprej mi je bila tako blizu in tako domača, kot bi bil moj brat, kot bi se resnično poznala že vse življenje. To se mi zdi tisto "dejanje", ko povsem in scela sprejmeš nekega človeka.

Literatura: Bi potem lahko dejali, da so na svetu nekatere stvari in nekateri ljudje tu samo zaradi nas in mi zaradi njih?

Pirjevčeva: Tega ne vem. Vendar mislim, da človek sluti nekatere stvari. Tako kot je moj mož slutil svojo smrt veliko let prej in tudi dosti močnejše, kot sem jaz sploh lahko razumela. On je vedel. In vsak človek ve nekaj o sebi, če seveda prisluškuje, sliši. Če to želi.

Literatura: Zelo zaupate svoji intuiciji?

Pirjevčeva: Ko je umiral moj oče, sem ga peljala v bolnišnico kakšen teden prej, preden je umrl. V tem času nekako nisem prišla na vrsto, da bi ga obiskala, saj je bila naša družina zelo velika. Potem so mi rekli, jutri pa lahko greš. En dan prej sem si zelo želela, da bi šla k njemu, vendar sem to željo zatrla, ker je bila tisto popoldne pri njem že sestra, v družini pa smo sklenili, da bo vsak dan tam samo eden, da ga z obiski ne bi obremenjevali. Vso noč nisem mogla spati, in ko sem naslednji dan prišla v bolnico, so mi povedali, da je oče ponoči umrl. Nisem sledila svoji intuiciji in mi je bilo zato potem smrtno žal. Najbrž jo ljudje različno močno čutimo. Eni ji verjamejo, jo poslušajo in drugi ne.

Literatura: Vas je bilo kdaj strah intuicije?

Pirjevčeva: Seveda. Čeprav mogoče to ni niti strah, prej srhljiv občutek.

Literatura: Vas moti, da je kritika namenila v svojih zapisih enako ali celo več prostora profesorju Pirjevcu kot potem vašemu romanu? Da bi morala ne glede na to, da roman ne skriva svojega avtobiografskega in biografskega značaja, iti mimo tega dejstva. Tomo Virk je na primer zapisal, da je osebi v romanu, v kateri brez težav prepoznamo Dušana Pirjevca, zagotovljen status nekakšne večne duhovne prezence oziroma skoraj mitične entitete. Da je Zaznamovana literarni spomenik Dušanu Pirjevcu.

Pirjevčeva: Ne, nič me ne moti. Saj je tudi res. Ves čas sem vedela, da je Pirjevce glavna oseba, ki "stoji" za tem romanom. Nekaj časa sem mislila, da je moč skriti nekatere stvari. Mene je zanimala zgodba kot taka. Zgodba njegovega umiranja in življenja. Upala sem, da jo bom lahko napisala, ne da bi bilo jasno, za koga gre. Izkazalo se je seveda, da to pri takšni osebi enostavno ni mogoče. Potem sem začela popisovati tudi stvari, ki sem jih sprva želela prikriti. Mogoče, če bi bila verzirana

pisateljica, da bi mi uspelo napisati identično zgodbo, le da ne bi bile stvari tako očitne, kot so sedaj. Vsak pisatelj piše o sebi, saj drugače niti ne gre. Le da znajo nekateri to bolj skriti kot drugi. Da ne pride do memoarske literature, kot so nekateri označili moj roman. Seveda je *Zaznamovna* zgodba o meni, je pa tudi zgodba o Pirjevcu.

Literatura: *Danes je bržkone težko brati vaš roman brez zavesti o njegovem empiričnem ozadju. Mislite, da bodo čez desetletja, ko bo zabrisan del zgodovinskega spomina, brali Zaznamovano kot zgodbo o ljubezni in smrti in manj kot osebno zgodbo Nedeljke in Dušana Pirjevca?*

Pirjevčeva: Upam. To bi si zelo želela. Res pa je, da tudi danes obstaja velika razlika med bralci, ki so Pirjevca poznali, in tistimi, ki ga niso. Za te zadnje je cel roman enako dober, medtem ko mi je na primer Mikeln dejal, da je prvi del izvrsten, tisti s Pirjevcem pa ne. Seveda ima vsak, ki je Pirjevca poznal, svoje videnje. Mogoče se bosta s časom tedve "ravni" romana v očeh bralca uravnali. Vendar moram dodati, da sama nisem imela namena vzpostaviti dveh ravni romana, da sta se, če sta se, "napisali sami od sebe."

Literatura: *Literarna pisava vašega romana je vrhunsko izbrušena, visoka literarna govorica, ki je mnogi avtorji, ali kar večina, s prvencem ne dosežejo. Lahko še kaj poveste o svojih vzorih in o samem procesu nastajanja romana. Ste ga veliko obdelovali, "pilili"?*

Pirjevčeva: O vzorih sem že nekaj povedala, McCullersova, Šeligo in Proust. Tu se nekako ustavi. Roman pa sem pisala zelo dolgo, počasi, premišljeno in zelo težko. Prav čudno je bilo. Zoran Mušič je v nedavnem intervjuju rekel nekako tako: "Slika nastane, če hoče. Cel dan moram biti sam, sam, popolnoma sam, da me ob približno petih popoldne prime, da se usedem, in potem v dveh, treh urah nekaj nastane." Natanko tako, podpisala bi lahko z obema rokama, se dogaja meni. Delam v slikah, vendar je ta slika morala nastati v enem zamahu, če je seveda hotela. Ni pa hotela zmeraj. Zato sem pisala zelo počasi in zelo dolgo. Vmes sem imela enoleten presledek, obdobje malih depresij. Nisem mogla napisati čisto ničesar. Prepričana sem bila, da nisem sposobna, da nikoli ne bom končala. Ravno takrat se je "vmešal" Tine Hribar in vprašal, ali bi želela objaviti. Potem se je zopet odprlo. Takrat sem veliko kadila, malo spala, vstajala ponoči ... bila je to prav težka nosečnost. Francozi menda celo pravijo, da so rodili roman. Točno za to gre. Le da je porod lahko lahek, neboleč ali pa poln komplikacij in težav.

Literatura: *Ste se pri pisanju srečevali s kakšno vrsto cenzure, mislim predvsem na avtocenzuro? "Govori se" namreč, da ste imeli veliko več napisanega, kot je sedaj objavljeno.*

Pirjevčeva: Gotovo so bile stvari, ki sem jih zavestno izpustila v končni verziji, namenjeni objavi. Roman bi bil lahko daljši, če bi razširila "slike", o njih govorila širše. Vendar nisem hotela nobenega balasta. Zdelo se mi je, če bi vse majhne zgodbe vlekla in vlekla, da bi bila končna podoba preveč sluzasta. Skrbelo me je, da ne bi bilo dovolj prezicno, odsekano, čisto. Da se ne bi izgubljala v meandrih

premišljevanj in meditacij.

Literatura: *Bi vas prizadela negativna kritika?*

Pirjevčeva: Nisem pričakovala tako zelo pozitivnih kritik. Do konca sem dvomila, da je roman res dober. Za vse moje prve bralce sem verjela, da mi delajo komplimente. Ko sem prebiralala zapise recenzentov za objavo, sem pričela bolj zaupati v to, kar sem napisala. Šele s prvimi kritikami sem si resnično oddahnila in nehala misliti, da je *Zaznamovana* le navadna šolska naloga. Ne bi bila prav nič presenečena, če bi bil kritiški odziv negativen.

Literatura: *Zdaj verjamate?*

Pirjevčeva: Ja, sedaj pa zelo verjamem. Čeprav ... Če sem čisto odkrita, sem na neki način ves čas vedela, da le ni tako zelo slabo. Pa sva zopet pri intuiciji. Ves čas se mi je dogajalo. Ko sem odložila pisanje, sem si rekla, to je pa dobro. Naslednji dan so me začeli obhajati občutki grozljivega dvoma in strahu. Čisto zadaj, skrito, pa sem vseeno čutila, da sem na pravi poti. Če človek nekaj dela z vsem, kar ima, če pade noter na vse štiri, mora biti dobro. Saj se spominjate, ko je Simone de Beauvoir dejala, da so vsi ljudje pisatelji, le da eni pišejo, drugi pa ne. Vsak človek ima najbrž željo, da bi kaj napisal, in vsak bi tudi imel kaj napisati, le če bi znal to storiti.

Literatura: *Pišete na pisalni stroj?*

Pirjevčeva: Ni govora. Pišem na roko, pustim ležati dva dni, ponovno popravljam in šele takrat posamezno sliko pretipkam. Ko naslednjič zopet začnem, moram vedno najprej prebrati nekaj zadnjih strani, da steče.

Literatura: *Računalnik potem ne pride v poštev?*

Pirjevčeva: Nikakor ne. Računalnika sploh nimam. Direktno v pisalni stroj pa pišem samo, kadar prevajam. Pa še za to sem ugotovila, da mi sedaj, ko nekaj časa ni bilo veliko prevajalskega dela, pisanje naravnost v stroj dela težave. Pirjavec je vsa predavanja z majhno drobno pisavo napisal na roko in vedno je govoril, da ne more dati iz rok tipkopisa, ki ne bi bil popravljen z njegovo pisavo. V računalniku ne morete videti celote in to me moti, zmeraj moram videti cel natipkan list.

Literatura: *Kaj se je dogajalo z Nedeljko Pirjavec od trenutka, ko je njena knjiga stala na knjigarniških policah? Se sedaj počuti pisateljico, umetnico?*

Pirjevčeva: Umetnico da, saj sem to vedno bila. Mislim pa, da še nisem pisateljica, nisem profesionalka. Ne znam se še usesti vsak dan za pisalno mizo in delati. Ne verjamem v navdih, vendar pa brez pravega razpoloženja ne gre. Pravi pisatelji najbrž pišejo vsak dan.

Literatura: *Potujva še malo po vašem življenju nazaj. Bili ste igralka, nastopali ste v različnih gledališčih, igrali v televizijski komediji Jaga baba ... Kakšno mesto ima igralstvo v vašem življenju? V romanu kot svojo učiteljico navajate celo Marijo Vero.*

Pirjevčeva: Učiteljica našega razreda na akademiji je bila Vida Juvanova. Marija Vera pa nas je poučevala umetniško besedo. Bila je prekrasna. Njena govornica je bila mojstrska, naravnost očarljiva. Kar zadeva moje igralstvo, sem imela pravzaprav veliko smolo. Bili smo krasen letnik, moji sošolci so bili Souček, Lojze Rozman, Boris Kralj,

Baloh, Sarđočeva, Hanova, Urbičeva, Novakova ..., vendar vsi nismo mogli priti v gledališče. Bili smo tretja generacija, ki je končala akademijo, Drama in Mestno gledališče sta bila tako že zasedena. Šla sem najprej v Postojno, v novo nastalo gledališče, ki so ga potem kmalu zaprli. Takrat so sploh odpirali veliko gledališč in jih čez par let ukinjali. In tako sem imela to nesrečo, da sem vedno prišla v gledališče, ki so ga potem zaprli. Razen Maribora, vendar sem takrat zbolela in bila dve leti odsotna. Leto dni sem preživela v bolnici zaradi tuberkuloze kolka in eno leto v rekonvalescenci. Čakali so me, vendar nisem mogla iti več nazaj, saj se mi je zdel Maribor neskončno daleč od Ljubljane, kjer sem le imela sestre, ki so mi pomagale. Tako sem šla v kranjsko gledališče, ki so ga seveda kmalu zaprli. Pa je bilo konec. Potem sem bila kakšni dve leti brezposelna, prosila za službo na vse strani. Nekako sem prišla na televizijo. Tam sem ogromno igrala, več kot marsikatera druga igralka, le da ljudje še niso imeli toliko televizorjev, oddaje so tekle v živo, njihove posnetke pa so sproti brisali in danes zato ni spomina. Bilo je zelo naporno, čez dan služba in ponoči snemanja. Takrat še nisem bila sposobna, da bi se čustveno poslovila od igranja. Fizično pa je postalo vse skupaj zelo naporno, tako sem v nekem trenutku televizijo in igranje pustila ter odšla v dokumentacijo sociološkega inštituta. V tistem trenutku sem se zavestno poslovila od igralskega in najbrž veste, da to ni lahko. Moram reči, da mi danes ni žal. Zdi se mi, da če bi ostala med igralci, bi živel v nekem zelo zaprtem krogu, osredotočena na strogo strokovno okolje tega poklica. Meni pa se je začelo vse odpirati navzven.

Literatura: Bili ste ena prvih tajnic in potem asistentk režije na televiziji. Ste se kdaj želeli postaviti tudi za kamero?

Pirjevčeva: Za kamero ne, pred kamero pa sem seveda želela biti čim več. Vendar sem bila tako suha in drobna, prav podhranjena, da me nikakor niso hoteli vzeti k filmu. Vedno je prišla kakšna močnejša in tudi moda je bila takrat njim bolj naklonjena. Na avdicijo sta me vabila tako Pretnar kot Štiglic, a nikoli nisem prišla skoz. Ne zaradi igre, zaradi svoje suhe postave, saj še zdaleč nisem ustrezala kakšni stasiti Dalmatinki. Takrat sem večinoma stradala. Če sem hotela iti v kino, sem se morala odpovedati večerji. Dali so me v kopalke, pa je bilo vsega konec.

Literatura: Se s kakšno generacijo čutite še posebno povezani?

Pirjevčeva: Seveda. Gre za generacijo med Pirjevcem in Hribarji. Sama sem nekje vmes. Pravzaprav se je Pirjavec vezal na mojo generacijo, na moje prijatelje, s katerimi sem bila skupaj, še preden sva se srečala. To je krog ljudi, ki so postavili Novo revijo. V nekem obdobju sem bila zunaj njihovega sveta, s Pirjevcem pa sem zopet prišla nazaj med svoje prijatelje.

Literatura: Vrniva se na koncu še enkrat k vašemu romanu. Je nastal tudi kot potreba, da bi premagali nastalo grozo, obdobja resignacije? In če, ali je ta groza sedaj kaj manjša, ko veste, da ste za seboj pustili dokument tega razčiščevanja?

Pirjevčeva: Potreba je bila, vendar groza ni sedaj nič manjša. V romanu pravim, da me je groza in strah, da bi pozabila. Mogoče beseda pozabila ni najboljša. Ko je

umrl moj mož, sem si zelo želela, da bi se bolečina omilila, obenem pa sem se bala, da bi na to grozo pozabila, saj jo čutim kot neko dragocenost, bogastvo. Bolečina je sedaj postala milejša, je zasenčena, groza je ostala. Vsak spomin me vedno znova do konca izčrpa. V spominu se groza ne spremeni, nič ne odpade, nič se ne olajša, tudi z izdajo knjige ne.

Literatura: *Če bi imeli možnost, da še enkrat preživite to življenje, bi ravnali enako, kot ste?*

Pirjevčeva: Hvala bogu, da sem tako živela.

Literatura: *V socialnem smislu živite zelo odmaknjeno, v tišini. Niste človek javnosti. Je vaš svet izključno svet intime?*

Pirjevčeva: Na neki način ja, čeprav sem iz zelo velike družine in zelo potrebujem ljudi. Če ne grem vsaj trikrat na teden v Ljubljano, sem neskončno nestrpna in nemirna. Vendar sem se na samoto že tako navadila, da mi sedaj dobro dene. Govorim o samoti, osamljena nisem. Seveda je samota lahko naporna, mučna, grozna. Samo, jaz hočem živeti v tej grozi. Veliko raje, kot da bi se vezala na nekega človeka le za to, da bi imela družbo, ki si jo zelo želim, hkrati pa bi morala skrivati pred njim tisto, kar sem. Raje prenašam samoto. Je bolj pošteno.

Literatura: *Je potem občutje groze dar?*

Pirjevčeva: Gotovo. Če tega ni, ni neke določene globine, reliefa človeka. Brez nje se najbrž ne da nič napisati, ali kako?

Literatura: *Imate tremo pred življenjem?*

Pirjevčeva: Zelo veliko. Tudi vedno, kadar sem šla na oder, sem jo imela, čeprav so mi vsi govorili, da je ne kažem. Meni pa so se tresle noge. Brez treme ni prave odgovornosti. Stvari so potem kot voda, plavajo sem in tja. Zato se mi je tudi zatresla roka, ko je Pirjevec, med enim najinih prvih srečanj, stal na sredi sobe, jaz pa sem morala poiskati neki listek. Vendar v romanu nisem zapisala, da mi je čez kakšno leto rekel, da je bil zelo vesel, ko je to videl. Počaščen. Najprej je vedno trema in vedno več, kaj se godi. Trema to ve.

Literatura: *Lahko pričakujemo še kakšen roman, ki ga bo napisala Nedeljka Pirjevec?*

Pirjevčeva: Ne vem. Najbrž ja. Nekaj malega že imam v glavi, le lotiti se tega še ne morem. In dokler se ne usedem, ne vem ne ja, ne ne, ne kaj, ne kdaj.

Tacen, 9. julij 1993

Ženja Leiler